

5. SYNTAKS

5.1 - INTRODUKTION

Ordet er frit / indtil det fanges af en sætning, siger Per Aage Brandt som tidligere anført.⁹¹ Sætningen gennemtrænger ordet, finder dets følsomme hjerte og / forfører det med midler som ingen / måske nogensinde før har set – / så sidder det fast. Disse poetiske formuleringer rummer mindst to pointer:

- et ords betydning bestemmes også af den sætningssammenhæng som det indgår i (som måske er kreativ og unik)
- ord duer ganske enkelt ikke alene, – de skal sættes sammen til sætninger og danne udsagn.

Hvordan ord sættes sammen til sætninger og udsagn, er et vigtigt område i SA. Dette kapitel fokuserer således på sætningers struktur, det vi kalder vi for **syntaks**

Her er et stykke syntaks:

Jeg stillede mig ved vinduet og blev stående, indtil Søren opdagede mig dernedefra. Han kunne være på værkstedet eller i færd med at ekspedere en kunde, men på et eller andet tidspunkt krydsede han pladsen og fik øje på mig. Han smilede og løftede sin hånd.⁹²

Her er et andet stykke syntaks:

Sønnen skal bruge sine øjne til at se med. Han skal ikke glemme at se. Han skal opleve verden med sine øjne. Med sit syn. Sønnen rejser ud i verden og ser sig om. Han gør som hans far har sagt. Han ser, og han noterer sig det han ser. Han danner sig sine indtryk. Han opdager, at verden er fuld af billeder og betydning. Han prøver at forstå det han ser.⁹³

91 Per Aage Brandt: *Urt og busk*, 2006; jf. afsnit 3.2.4 ovenfor

92 Helle Helle: *Hedebølge (Biler og dyr*, 2000)

93 Jørgen Leth: *Det uperfekte menneske*, 2005

Og her er et tredje:

Naar han – høj og alvorlig – kom gaaende gennem Byens krogede Gader, klædt i sin langskødede, graa Vadmelsfrakke, med store, mørkeblaa Brillen for Øjnene og med Haanden knyttet om Grebet paa en stor Bomuldsparaply, som han for hvert Skridt stødte med Kraft mod Stenbroen, vendte Folk sig uvilkaarligt om efter ham; og de, som sad inde bag Vinduerne og holdt Udkig i Gadespejlet, smilte ved Synet eller skar Ansigter.⁹⁴

Selv uden begreber erkender vi med det samme at sætningerne er forskelligt bygget op i disse tekststykker, – men hvordan mere præcist og med hvilken effekt?

5.2 - SÆTNING OG PERIODE

Vi skal bruge begreberne sætning og periode.

Sætning er et grammatisk begreb, defineret ved subjekt og verballed, og til den stilistiske analyse er det begreberne **helsætning** og **ledsætning** der er vigtige.

HELSÆTNING

En **helsætning** er en sætning der kan stå alene, en sætning der **ikke** er led i en anden sætning. En helsætning er en grammatisk enhed (med subjekt og verballed) der tæller som et udsagn der kan være sandt eller falsk, og man kan derfor altid stille et ja-nej-spørgsmål til en helsætning. En helsætning kan rumme en eller flere **ledsætninger** i sig, men behøver ikke at gøre det.

Her er tre helsætninger, i de to sidste er der ledsætninger (fremhævet):

- *Hun fortalte en frygtelig historie.*
- *Hun fortalte os **at de havde været i Thailand under katastrofen***
- ***Hvis du kommer i aften**, lover jeg dig, **at du får en tur i min nye Mercedes***

Det der er til overs når man har fundet ledsætningerne, kan man så kalde **hovedsætningen** eller **helsætningsstammen**: *Hun fortalte os og lover jeg dig* i sætning 2 og 3 ovenfor.

Helsætningen er altså en sætning der kan stå alene; den kan rumme ledsætninger i sig, men den kan også være uden ledsætninger og kun bestå af hovedsætningen, fx *Hun fortalte en frygtelig historie.*

94 Henrik Pontoppidan: *Lykke-Peer*, 1898

PIERRE-AUGUSTE RENOIR

Jeune femme en blanc lisant (Læsende ung kvinde i hvidt), 1873

National Gallery of Ireland, Dublin

LEDSÆTNING

Heroverfor er **ledsætningen**, som navnet siger, en sætning der er led i en anden sætning. Det kan fx være som direkte objekt som i sætning 2 ovenfor: *Hun fortalte os **at de havde været i Thailand under katastrofen***. En ledsætning er således underordnet en anden sætning, er afhængig af en anden sætning.

En ledsætning kan kendes på **hvad den indledes med**. En ledsætning indledes af:

- en underordnende konjunktion (bindeord), fx *at, om, som, når, hvis, da, mens, fordi*

eller

- et *hv*-ord, fx *hvad, hvem, hvorfor, hvordan*.

En ledsætning kan ikke stå alene; den kan ikke være sand eller falsk alene, kun sammen med den hovedsætning som den er en del af. *Hvis du kommer i aften – ja, hvad så? – ville man spørge*. Der mangler noget, det er ikke et fuldt udsagn.

Der er også en lille *ikke*-prøve man kan anvende når man skal identificere ledsætningen: Kan man sætte *ikke* ind mellem subjekt og verballed, er der tale om en ledsætning:

- *Hvis **du ikke kommer** i aften* (ledsætning)

vs.

- ***Du kommer ikke** i aften* (hovedsætning).

PERIODE

Hovedsætninger med eller uden ledsætninger er det materiale der fylder en **periode** ud. En periode er det der står mellem to punktummer (eller mellem de andre store tegn, spørgsmålstegn, udråbstegn og kolon), og det er det begreb vi primært skal bruge i SA, når vi undersøger syntaks, netop fordi en periode angiver en **meningshelhed**.

I det følgende stykke er der således tre perioder:

Jeg stillede mig ved vinduet og blev stående, indtil Søren opdagede mig dernedefra.(1) Han kunne være på værkstedet eller i færd med at ekspedere en kunde, men på et eller andet tidspunkt krydsede han pladsen og fik øje på mig.(2) Han smilede og løftede sin hånd. (3)⁹⁵

95 Helle Helle: *Hedebølge* (Biler og dyr, 2000)

Periode 1 består af én helsætning, bygget op af en hovedsætning og en ledsætning (*indtil Søren opdagede mig dernedefra*). Periode 2 består af to helsætninger, hver kun bestående af en hovedsætning, ingen ledsætninger. Periode 3 består af én helsætning, og denne er også uden ledsætninger.

En periode er således ikke en egentlig grammatisk enhed, den er ikke defineret ud fra nogle grammatiske karakteristika som fx subjekt og verballed, det er blot det der står mellem to punktummer. Det vigtige er at den er en meningshelhed; punktummet er det vigtigste tegn netop fordi det strukturerer tekstens fremadskridende sammenhæng for læseren.

Perioden sætter således rammen for en masse forskellige sætningskonstruktioner der giver en meget forskellig læseoplevelse. Det valgte tekststykke af Helle Helle ovenfor er et eksempel på et stykke meget umarkeret prosa; her er syntaksen netop normal og upåfaldende.

HELSÆTNING, LEDSÆTNING, PERIODE

Når hun næste morgen fjernede gipsen fra de nystøbte portrætter, betragtede hun med en vis sympati de menneskelige ansigter, der kom til syne, og når hendes kunder i dagens løb med glæde og en ganske svag forskrækkelse i blikket betragtede deres eget portræt, fornemmede hun et fællesskab med de levende og bevægelige personer, som på alle andre tidspunkter lå hende fjernt. (Af tekst 16A)

Hvor mange helsætninger, hvor mange ledsætninger, hvor mange perioder?

5.3 - ENKEL OG KOMPLICERET SYNTAKS

Et godt udgangspunkt for SA er **periodernes længde og deres kompleksitet**, dvs. er de korte eller lange, er strukturen enkel eller kompliceret? Følgende skema kan være ledetråd:

“ENKEL”	vs.	“KOMPLEKS”
kort periode		lang periode
kort afstand mellem centrale led		lang afstand mellem centrale led
paratakse		hypotakse
få ledsætninger		mange ledsætninger
bagvægt		forvægt
analytisk		syntetisk
subjekt som fundament		andet led som fundament

Et eksempel på en meget enkel syntaks er citatet af Jørgen Leth ovenfor:

Sønnen skal bruge sine øjne til at se med. Han skal ikke glemme at se. Han skal opleve verden med sine øjne. Med sit syn. Sønnen rejser ud i verden og ser sig om. Han gør som hans far har sagt. Han ser og han noterer sig det han ser. Han danner sig sine indtryk. Han opdager, at verden er fuld af billeder og betydning.⁹⁶

Her er der tale om korte perioder, **meget** korte og ensartede, så der faktisk er tale om en syntaktisk foregrounding. Der er ledsætninger, men de er helt korte og enkle. – Modsat med det følgende stykke

Naar han – høj og alvorlig – kom gaaende gennem Byens krogede Gader, klædt i sin langskødede, graa Vadmelstrakke, med store, mørkeblaa Brillen for Øjnene og med Haanden knyttet om Grebet paa en stor Bomuldsparaply, som han for hvert Skridt stødte med Kraft mod Stenbroen, vendte Folk sig uvilkaarligt om efter ham; og de, som sad inde bag Vinduerne og holdt Udkig i Gadespejlet, smilte ved Synet eller skar Ansigter.⁹⁷

Først og fremmest er denne periode så lang at læseren har meget at holde styr på. Der er to helsætninger, den første med flere ledsætninger bygget ind i hinanden, og yderligere er den første karakteriseret ved **forvægt**. (Begreberne forvægt og bagvægt forklares nedenfor i kapitel 5.4.)

Nogle gange markerer skribenten selv at alle elementer i en sætning måske ikke er strengt nødvendige. I det følgende citat er der nogle forkortede ledsætninger der gør perioden meget lang og uoverskuelig, og skribenten angiver selv at der er tale om en indholdsmæssig parentes: Han skriver *i øvrigt* og placerer ledsætningerne mellem tankestreger:

Den myrdede premierminister Yitzhak Rabin, der var officer i de israelske styrker dengang, har sagt, at uden denne [våben]forsyning – i øvrigt styret af en kun 25-årig Shimon Peres, Israels nuværende præsident, og formidlet af en vis Jan Ludvik Hoch, sidenhen kendt som mediemogulen Robert Maxwell, der druknede på sinister vis i 1991 og fik en halvofficiel statslig begravelse i Israel – havde Israel ikke vundet krigen mod araberne.

Så har afsenderen vist fået "alt relevant" med, men også samtidig givet læseren en meget lang og vanskelig periode at holde sammen på⁹⁸.

96 Jørgen Leth: *Det uperfekte menneske*, 2005

97 Henrik Pontoppidan: *Lykke-Peer*, 1898

98 Lasse Ellegaard: *Der er masser af varer, men ingen har råd til at købe* (Information 5.11.2009)

5.4 - FORVÆGT OG BAGVÆGT / SYNTETISK OG ANALYTISK

Vi begynder med **bagvægt**. At en sætning har bagvægt, vil sige at langt den største del af sætningens materiale kommer **efter** det finite verballed i hovedsætningen (helsætningsstammen), og at kun en lille del af sætningens materiale kommer **før** verballedet. Vi når meget hurtigt frem til det finite verballed; der er **et kort fundament (forfelt)**:

FUNDAMENT / FORFELT	VERBALLED OG ØVRIGT SÆTNINGSINDHOLD
Jeg	<i>stillede mig ved vinduet og blev stående, indtil Søren opdagede mig dernedefra.</i>
Han	<i>kunne være på værkstedet eller i færd med at ekspedere en kunde,</i>
men på et eller andet tidspunkt	<i>krydsede han pladsen og fik øje på mig.</i>
Han	<i>smilede og løftede sin hånd.⁹⁹</i>

Her er tale om en upåfaldende letløbende syntaks, uden nogen speciel foregrounding så det nærmer sig en normalstil, og denne er netop med bagvægt. Bagvægt er **den normale disponering af en dansk sætning**. Det kaldes også **analytisk** konstruktion da det overordnede kommer før det underordnede.

Det korte fundament (forfelt) kan sammen med en kort sætningslængde give en meget enkel og overskuelig syntaks. Her er et citat fra en roman der helt konsekvent er skrevet med denne sætningsopbygning – måske som et udtryk for personernes enkle og uforbundne liv:

Hun havde set dem flere gange. Som regel er det i weekenden og i sommerhalvåret. Det er en gruppe midaldrende mænd og kvinder i lædertøj på vidt forskellige motorcykler. De sætter farten ned før de passerer det lille fartbump foran hendes hus.¹⁰⁰

I skema:

FUNDAMENT / FORFELT	VERBALLED OG ØVRIGT SÆTNINGSINDHOLD
Hun	<i>havde set dem flere gange.</i>
Som regel	<i>er det i weekenden og i sommerhalvåret.</i>
Det	<i>er en gruppe midaldrende mænd og kvinder i lædertøj på vidt forskellige motorcykler.</i>
De	<i>sætter farten ned før de passerer det lille fartbump foran hendes hus.</i>

99 Helle Helle: *Hedeølge (Biler og dyr, 2000)*

100 Simon Fruelund: *Borgerligt tusmørke, 2006*

Forvægt defineres som det modsatte af bagvægt: At en helsætning har **forvægt**, vil sige, at en stor del af sætningens materiale kommer **før** det finitte verballed i hovedsætningen (helsætningsstammen). En sådan forvægt giver det der kaldes en **syntetisk** sætningskonstruktion hvor det underordnede kommer før det overordnede. I Pontoppidan-citatet ovenfor er det verbet *vendte* der er det finitte verballed. Her kommer citatet igen i skema:

FUNDAMENT / FORFELT	VERBALLED OG ØVRIGT SÆTNINGSINDHOLD
<p><i>Naar han – høj og alvorlig – kom gaaende gennem Byens krogede Gader, klædt i sin langskødede, graa Vadmelsfrakke, med store, mærkeblaa Brillor for Øjnene og med Haanden knyttet om Grebet paa en stor Bomuldsparaply, som han for hvert Skridt stødte med Kraft mod Stenbroen,</i></p>	<p>vendte Folk sig uvilkaarligt om efter ham;</p>
<p><i>og de, som sad inde bag Vinduerne og holdt Udkig i Gadespejlet,</i></p>	<p>smilte ved Synet eller skar Ansigter.</p>

Hvis forvægtskonstruktioner bliver foregroundede pga. deres hyppighed, signalerer de typisk en markant formel stil, med akademisk og skriftsproglig tyngde og langsommelighed, som fx her i en klassisk fiktionsprosa hos Pontoppidan. Man skal vente længe før den centrale handling formuleres i hovedsætningens verbum!

I moderne prosa kan forvægt bruges til at profilere nogle elementer i sætningen i læserens bevidsthed ud fra den regel der siger at jo længere fremme i sætningen et element placeres, jo større fokus og vægt får det. – Her er Pia Kjærsgaard på tur i Nyhavn (det finitte verballed i hovedsætningen er fremhævet):

*Billedet af de afslappede unge mennesker på Nyhavns bolværk, der nyder en svalende pilsner, det pæne borgerskab på de lidt dyrere pladser under parasollerne på de dejlige restauranter, og de mange turister – for hvem Nyhavns idyl må synes nærmest oldnordisk i al sin danske afslappethed – || **efterlader** mig med en fantastisk fornemmelse i maven.¹⁰¹*

Den samme profilering af indhold sker i følgende citat fra en Jan Sonnergaard-novelle hvor forvægten også udnyttes bevidst på anden måde, nemlig til at bygge en spænding op:

101 Pia Kjærsgaard: *Hyldest til hverdagen*. Ugebrev 26.5.2008

Da jeg så havde ventet i mere end den sædvanlige halve time, og et kvarter mere, som i gamle dage, og yderligere og usædvanligt en halv time mere, og jeg havde købt en gin&tonic til mig selv og en coladrink til hende, og vi sad over for hinanden ved et lille grønt bord ovre i hjørnet... ||

ja, hvad så? Det må det efterfølgende finitte verballed og subjekt afsløre!¹⁰²

SYNTAKTISK VÆGT OG BETYDNING

Dengang jeg købte

en kasse øl

fordi jeg troede

mine nye venner

ville komme

til min fødselsdag

Den dag

den aften

blev jeg klogere

(Peter Laugesen: *Af Hippies*, (Fotorama, 2009)

Forvægt eller bagvægt? Hvad profileres indholdsmæssigt gennem den syntaktiske konstruktion?

Også i forhold til de ord der grupperer sig omkring et substantiv – det der kaldes en **nominalhelhed** – kan der opbygges en meget markant forvægt:

*i forlængelse af den i skolens ordensregler formulerede og af bestyrelsen vedtagne || **regel** ...*

regel er kernen i konstruktionen (ligesom det finitte verbal er kernen i en sætning), og vi skal igennem flere underordnede led før vi kommer til den. En sådan forvægt er en **meget** markeret form og signalerer meget formel sprogbrug, typisk for jura og administrative tekster. Vi kan hurtigt omskrive denne syntetiske konstruktion til en analytisk med bagvægt:

*i forlængelse af den || **regel** der er formuleret i skolens ordensregler og vedtaget af bestyrelsen*

Så ligner det straks en mere umarkeret form. – I skemaform:

102 Jan Sonnergaard: *Farvel (Jeg er stadig bange for Caspar Michael Petersen, 2003)*

FORFELT	KERNE	EFTERSTILLEDE LED
<i>i forlængelse af den i skolens ordensregler formulerede og af bestyrelsen vedtagne</i>	<i>regel</i>	
<i>i forlængelse af den</i>	<i>regel</i>	<i>der er formuleret i skolens ordensregler og vedtaget af bestyrelsen</i>

5.5 - HYPOTAKSE OG PARATAKSE

Hypotakse vil sige **underordning**, og **paratakse** vil sige **sideordning**.

Når vi bruger sproget, ordner vi både ord og sætninger i forhold til hinanden sådan at nogle dele er sideordnede, og andre dele er overordnede / underordnede. Her er et eksempel på sætningsniveau der viser **sideordning** af helsætninger, paratakse, bl.a. markeret ved og:

- *Stieg Larssons romaner er alt for lange, de er utrolig omstændelige, **og** de er ikke engang rigtig spændende.*

– tre sideordnede helsætninger inden for samme periode.

Her følger en helsætning med to ledsætninger der er sideordnede, markeret ved *eller*:

- *Når Iben er vred, **eller** hun bare er mopset, får hun det der dræberblik i øjnene.*

Underordning (hypotakse) på sætningsniveau har primært at gøre med forholdet mellem hovedsætning og ledsætninger og med antallet af ledsætninger:

- *Jeg vil have en computer **der** er superhurtig **så** jeg undgår al den spildtid **som** jeg dør med i dag.*
- *Iben siger **at** hun først kommer **når** hun får den kjole **som** jeg lovede hende **da** vi var i Milano.*

I det sidste eksempel er der fire ledsætninger efter hovedsætningen (ledsætnings-indlederne er understreget). Der er således tale om en kraftig hypotakse, men helsætningen er kort og med bagvægt og derfor ikke særlig markant.

Hvis hypotaksen derimod kombineres med længde, forvægt og indskud, som i Pontoppidan-citatet ovenfor, kan det få en kraftig stilistisk effekt der signalerer gammeldags tyngde.

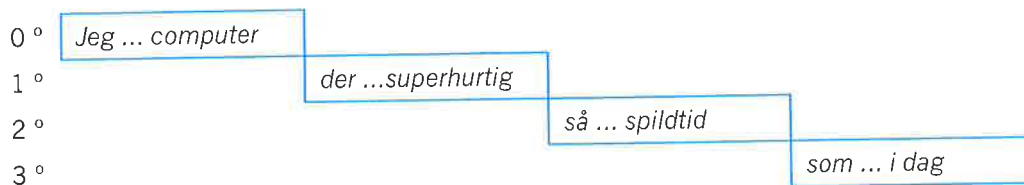
Hypotaksen inden for en periode kan illustreres ved en skematisk opstilling i et **trappediagram**, med sætningerne opdelt i grader: På øverste linje, 0.°, stiller

man hovedsætningen (helsætningsstammen), altså det der er tilbage af helsætningen når ledsætningerne er fjernet. På 1. grad sætter man en ledsætning der er led i helsætningsstammen, på 2. grad sætter man en ledsætning der er led i ledsætningen på 1. grad, på 3. grad sætter man en ledsætning der er led i ledsætningen på 2. grad osv.

Vi bruger de to sætninger ovenfor som eksempler:

- *Jeg vil have en computer **der** er superhurtig **så** jeg undgår al den spildtid **som** jeg døjer med i dag.*

Hovedsætningen – det der er tilbage af helsætningen når ledsætningerne er fjernet – er *Jeg vil have en computer*, og den placeres på 0.º, og derefter placeres ledsætningerne som de falder:

- *Iben siger **at** hun først kommer **når** hun får den kjole **som** jeg lovede hende **da** vi var i Milano.*

- Når Iben er vred, **eller** hun bare er mopset, får hun det der dræberblik i øjnene.

- *Stieg Larssons romaner er alt for lange, de er utrolig omstændelige, **og** de er ikke engang rigtig spændende.*

JEAN-HONORÉ FRAGONARD

La jeune fille lisant (Ung pige der læser), c. 1770

National Gallery of Art, Washington, DC

lende

Her følger et eksempel på en akademisk skrivemåde der driver en hypotaktisk stil ud i det ekstreme, men samtidig gør det humoristisk og selvbevidst:

Mange mistænksomme og ondsindede læsere vil sikkert, når de ser, hvor afstandtagende, irriteret og (rent ud sagt) fjendtligt jeg behandler det ædle fodboldspil, fremsætte den gemene mistanke, at jeg ikke holder af fodbold, fordi fodbolden aldrig har holdt af mig, og at jeg lige fra jeg var lille, har hørt til den gruppe af børn eller unge mennesker, der, så snart de rører bolden – forudsat at de overhovedet kommer så langt – straks scorer selvmål eller, i bedste fald, omgående afleverer den til en modspiller, når de da ikke med stædig ihærdighed sender den uden for banen, hinsides hegn og hække og grøfter, eller lader den drukne blandt forskellige smage i ismandens vogn – således at kammeraterne udstøder dem af deres kreds og udelukker dem fra kappestridens lykkelige stunder. Aldrig har nogen mistanke været mere åbenlyst berettiget.¹⁰³

Pyha! – Citatet viser også et andet forhold der kan gøre en syntaks vanskelig at overskue, nemlig at der er stor afstand mellem det finitte verballed og dets tilknyttede infinitte former (*vil ... fremsætte*):

FUNDAMENT / FORFELT

Mange mistænksomme og ondsindede læsere

VERBALLED OG ØVRIGT SÆTNINGSINDHOLD

vil || sikkert, når de ser, hvor afstandtagende, irriteret og (rent ud sagt) fjendtligt jeg behandler det ædle fodboldspil, || fremsætte den gemene mistanke, at jeg ikke holder af fodbold, fordi fodbolden aldrig har holdt af mig, og ...

Også brevet der meddeler at Dan Turèll er smidt ud af skolen, kan bruges i denne sammenhæng (fra afsnit 4.2.2):

Det meddeles herved hjemmet, at elevens skolegang på nærværende skole fra indeværende skoleår at regne anses for at være afsluttet¹⁰⁴.

Her skabes tyngden og den formelle stil bl.a. af den store afstand mellem subjektet og verballedet i ledsætningen, og ligesom ovenfor er det et adverbialled der skaber afstanden:

103 Umberto Eco: *Fodbolden – og dens herligheder*, 1978 (i *Fodbold!* Eds. Christensen og Stjernfelt, 2002)
104 Dan Turèll: *Min skoletid* (citeret efter *Dan Turèll. Et udvalg omkring en generation*, ed. John Mogensen, 1981)

Det

meddeles herved hjemmet, at elevens skolegang
 || på nærværende skole fra indeværende skoleår at
 regne || anses for at være afsluttet

I fodbold-citatet ovenfor er den ekstreme syntaks som sagt anvendt selvbevidst og humoristisk – hvad der også fremgår af ordvalg mm. – men en tekst der har brug for forklaringer, betingelser, præciseringer mm. i det enkelte udsagn kan have tendens til som norm at rumme lange perioder med forvægt og hypotakse.

SYNTAKTISK VÆGT OG BALANCE

Kig på følgende citat:

At cykelsporten herhjemme nyder folkets gunst i overvældende udstrækning, leverede finalledagen i Post Danmark Rundt, da rytterne med et intenst spændingsmoment i kølvandet bevægede sig fra Ringsted til Frederiksberg, ganske som de fire foregående døgn ned gennem Jylland, et utvetydigt og begejstringsmættet vidnesbyrd om.

(Mogens Jacobsen: *Succesvinderen drømmer om Vueltaen* (Politiken, 3.8.2009)

Beskriv vægtforholdene i sætningen, herunder afstanden mellem de grundlæggende led, subjekt, verballed og objekt. Hvilket stilistisk indtryk giver sætningen?

Sæt citatet af Umberto Eco s. 90 ovenfor ind i et trappediagram.

5.6 - SÆTNINGSEMNE OG ANAKOLUTI

Det modsatte af markant hypotakse og lange perioder er at en periode ikke består af en helsætning, men blot af en ledsætning eller nogle få sætningslementer uden verballed – altså elementer der normalt ikke kan danne en selvstændig meningshelhed. Sådanne fragmenter af sætninger kaldes **sætnings-emner** (fremhævet i de følgende citater):

*Måske var det dumt at jeg var kommet, måske var det dumt at jeg havde været tavs så længe. **Og så. Med ét. Uden varsel. Sådan uden videre ringe op.***¹⁰⁵

*Der ligger papir over det hele, og enhver kan se, at her er blevet arbejdet. **I årevis. Tavst. Og koncentreret. Ensomt.***¹⁰⁶

Og kombineret med en forvægt:

¹⁰⁵ Jan Sonnergaard: *Farvel* (Jeg er stadig bange for Caspar Michael Petersen, 2003)

¹⁰⁶ Jan Sonnergaard: *Immatrikuleret 1.9.1982, spøgelse* (Radiator, 1997)